

KİMLİK

Kapsam, Bağlam, Sınırlar

EDİTÖRLER

Eray Yağanak

Muharrem Açıkgöz

KİMLİK

Kapsam, Bağlam, Sınırlar

Editörler: Eray Yağanak, Muharrem Açıkgöz

Nika Yayınevi - 156

1. Baskı: Kasım 2021

Bu yayın Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

ISBN: 978-625-7653-45-9

Sertifika No: 48850

Kapak Tasarımı: Aycan Kurt

Sayfa Düzeni: İlhan Ulusoy

© Bu kitabın basım, yayın, satış hakları © Nika Yayınevi Basım Yayın Matbaacılık Dağıtım Reklam Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz.

Baskı ve Cilt: Bizim Büro Matbaacılık

Sertifika No: 42488

Nika Yayınevi

Kültür Mah. Dr. Mediha Eldem Sokak No 55/2 Kızılay-Ankara

T: 0312 433 71 15

www.nikayayinevi.com.tr

info@nikayayinevi.com.tr

KİMLİK

Kapsam, Bağlam, Sınırlar

EDİTÖRLER

Eray Yağanak

Muharrem Açıkgöz

Nika Yayınevi

□ İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: SAYDAM KİMLİKLER	7
Eray Yağanak	
HANNAH ARENDT’TE EYLEM, KAMUSAL ALAN VE KİM-LİK	15
Melike Durmaz	
SINIF SİYASETİNDEN KİMLİK SİYASETİNE: KİMLİĞİN SÖYLEMSEL İNŞASI, E. LACLAU VE C. MOUFFE ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME	39
Fahriye Didem Acar, Erol Esen	
KİMLİK, AYNILIK, BİREYSELLİK: ÇAĞCIL MONADOLOJİ ÜZERİNE BİR DENEME.....	69
Kutlu Tuncel	
ÇAĞDAŞ TARTIŞMALARIN KAVŞAĞINDA KİMLİKLER, İNSAN HAKLARI VE YURTTAŞLIK.....	97
Zeynep Savaşçın	
KİMLİK ÜZERİNDE POLİTİK ARZUNUN BELİRLEYİCİLİĞİ.....	115
Murat Bayram	
KİMLİK POLİTİKALARI: İKİLİK, TANINMA VE KOALİSYON	131
Aziz Ardiç	
FOUCAULT’DA ÖZNE, İKTİDAR VE DİL İLİŞKİSİ.....	159
Rabia Çepik	
EZENLERİN PATOLOJİSİ	173
Umut Kesikkulak	

YERELLİK İLE EVRENSELLİK ARASINDA: BİR
EVRENSEL İNSAN HAKLARI SAVUNUSU193

İtir Güneş

FEMİNİST TEORİLERİN SİYASAL LIBERALİZMİN
ANTİ-MÜKEMMELİYETÇİ POZİSYONU VE ÖZEL-
KAMUSAL ALAN AYRIMI SAVUNUSUNA YÖNELİK
ELEŞTİRİSİ: BİREY ÖZGÜRLÜĞÜ ÜZERİNDEN BİR
TARTIŞMA249

Yavuz Selim Alkan

GİRİŞ

SAYDAM KİMLİKLER

■ Eray Yağanak*

Kimlik üzerine yürütölen tartışmaların geçmişı, hem kişisel hem de toplumsal kimlik bağlamında, Sokrates'in "Kendini Tanı" deyişine kadar götürölebilir. Kendini tanı deyişı, kendini bil deyişini de kapsayacak biçimde tanımlayıcı ontolojik ve epistemolojik bir zemin inşa etme girişimi olarak görölebilir. Bu varsayımdan hareketle, kimlik temelli tanımlayıcı ontolojik ve epistemolojik zemin arayışını herhangi bir tekil insanın ya da grubun kendisini ayırt edici şekilde konumlandırabilmek amacıyla bir "fark" ilişkisi kurma çabası olarak değerlendirebiliriz. Bu bağlamda, tanımlayıcı bir ontolojik ve epistemolojik zemin olarak kimlik, bu fark ilişkisinin ürünü olarak görölebilir, etik ve siyasetin de bu fark ilişkisi üzerine kurgulandığı söylenebilir. Ne var ki, sözü edilen fark ilişkisinin dile getirilen farkı görünür kılmak için dışsal bir varlık kategorisi ile ilişki halinde olma zorunluluğu fark'ın ontolojik, epistemolojik ve buna bağlı olarak etik ve politik temellerini de kaçınılmaz olarak sarsar. Bu, dile getirilen ilişkinin sonuçlarını zorunluluktan olumsuzluğa dönöştüren bir sarsıntıdır. Bu sarsıntının sonucunda, tanımlayıcı özellik olarak tasavvur edilen kimlikler sahiçilik niteliklerini yitirirler, saydamlık ve geçişkenlik kazanırlar.

* Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Faköltesi, Felsefe Bölümü, Türkiye | Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Philosophy, Turkey.
erayyaganak@akdeniz.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7822-7510>

Saydamlık ve geçişkenlik, şeylerin oldukları gibi olma halinde bir açıklık ve yarılma ortaya çıkarır. Bu açıklık yukarıda dile getirilen fark ilişkisinin ontolojik zeminini tikel varoluş çabasından bir ortaklık arayışına zorunlu olarak evriltir. Fark, bütünün içinde ve bütünün yaratıcısı olarak zamansal bir varoluş sürecine girer ve bu süreç fark ilişkisini ayrışma sürecinden tanıma sürecine, kimlik çatışması olarak adlandırılan çatışma da bütünün varoluş sürecinin zamansallığını, tanıma ve tanınma süreci olarak, hem tikel hem de tümelin tarihsel birlikteliğine dönüştürür. Tikel ve tümelin tarihsel birlikteliği fark ilişkisini ayırım üzerinden kuran tözcü yaklaşımları varlık alanının dışından içeriye girmeye ve karşıtılarıyla birlikte dünyayı olduğu gibi olumlamaya zorlar. Bu, aslında tarihsel olarak, kendi içine kısıtlanan Descartesçi öznenin Hegelci bağlamda kendinden çıkması, dışa açılması, dile getirilen tarihsel birlikteliğin sonucu olarak hem kendini hem de karşıtıları aşması anlamına gelir.¹ Bu karşıtıların aşılması kimlik inşa sürecinin kaçınılmaz bir gereğidir çünkü tikellik ancak bu aşma sonucunda transandantal tasarımları dışta bırakarak bu dünya içinde kendi gibi diğer başka tikellikleri deneyimleyebilir ve onlarla ilişkiye girebilir. Bu kendi tikelliğinin bilincine varmanın da zorunlu bir koşuludur. O halde, kimliklerin kendilerini çevreleyen diğer varlık kategorilerinden yalıtık ve soyutlanmış kategoriler olmadıkları dile getirilebilir.

Kimliklerin, bir fark ilişkisini dile getiren ayrımlar olarak, kendilerine dışsal varlık alanıyla ilişkiye girme zorunlulukları onların “ben bilgisi”ne sahip olmalarını da gerekli kılar. Yalnızca soyut ontolojik belirlenimlere bağlı kalınarak inşa

1 Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bakınız.: Descartes, R. (1997), *Yöntem Üzerine Söylem*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yay.:İstanbul., Hegel, G.W.F., (1986), *Tinin Görüngübilimi*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yay.: İstanbul.

edilen ve dile getirilen ayrımlar epistemik bir temele dayanılmadan anlayış birliği ortaya çıkaramazlar. Bu nedenle, ayrımların belirgin ve epistemik olarak gerekçelendirilebilir olmaları tanıma ve tanınma için de bir ön koşuldur. Bu ön koşul tarihsel birlikteliğe bağlı olarak üretilen kültürel değerlerin sürdürülebilir olması ve kültürü ortak bir bilinç üzerinden tanımlama amacı güden kimliklerin aidiyet duygusu geliştirebilmeleri için de elzemdir. Hiç kuşkusuz her tekil varlığın bu bilince sahip olması beklenemez ancak sezgisel düzeyde de olsa aidiyet duygusunu ortaya çıkaracak bir ortaklık düşüncesi için bu gereklidir. Aksi durumda bir kültürel değerler sistemine ait olmanın ne anlama geldiğini bilebilmek ve hissedebilmek olanaksız hale gelir. Bu olanaksızlığı aşmanın koşulu görünüş ve gerçeklik ayrımlarını aşan bir ben tasarımı ve bu tasarıma bağlı bir bilgi anlayışıdır. Dile getirdiğim bu koşul “ben” ve “ben bilgisi” arasındaki ilişkiyi birbirinden ayıran Kantçı epistemolojiyi aşan bir bilgi ve ben anlayışını, bu bilgi ve ben anlayışına eşlik eden “istek”i, bu isteği doğal olanın sınırlarının dışına taşıma sürecini, bu süreci ben ve başkanın karşılaşmasına götüren eylemselliği, bu eylemselliği ise tanıma ve tanınma ilişkisine dönüştüren tarihselliği ifade eder.²

Tanıma ve tanınma sürecinin tarihselliği tikel ve tümel ilişkisini inşa eden temelin ne olması gerektiği sorununu ortaya çıkarır. Bu soruna yönelik çözümler, kendi içlerinde farklılaşmalarına rağmen, iki kanat üzerinden sunulur. Kimlik temelli tanınma siyasetini atomcu perspektiften ele alan liberteryenler ve bütüncü perspektiflerden ele alan komüniteryenler arasındaki tartışmalar kimlik siyasetinin mono-

2 Kant ve Hegel arasındaki tartışmanın da konusu olarak dile getirilen bu koşul hakkındaki ayrıntılı bilgi için bakınız: Kant, I. (1998), *Critique of Pure Reason*, P. Guyer, and A. Wood (eds.), Cambridge: Cambridge University Press. Hegel, G.W.F., (1986), *Tinin Görüngübilimi*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yay: İstanbul.

lojik ve diyalojik karakteri üzerine yoğunlaşır. Bu tartışma, aslında, çokkültürlülük tartışmalarını da kapsayacak şekilde siyasetin ve etiğin de çerçevesini belirleyen sınırların neler olması gerektiği tartışmasıdır. Bu sınırı insan onuru, eşit hay-siyet, temel insan hakları ve adalet gibi kavramsal çerçevelerle çizme çabası insan eylemlerinin etkirken, aynı zamanda, etkilenen doğasını da dikkate almayı gerektiren bir siyaset pratiğini zorunlu kılmıştır.³

Bu kitaptaki yazılar dile getirilen fark ilişkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkan kimlik tartışmalarındaki saydamlığı ve geçişgenliği yukarıda dile getirilen siyaset pratiği bağla-mında farklı boyutlarıyla ele alıyor ve inceliyor. Melike Durmaz kimlik inşasının ontolojik zemininin eylem ve eyleyen arasındaki ilişki olduğunu, eylemin eyleyenin “kim”liğini de belirleyen bir olgu olduğunu iddia ediyor ve bu iddiasını Hannah Arendt’in eylem, çoğulluk ve kamusal alan kavramları üzerinden temellendiriyor. F. Didem Acar ve Erol Esen, kimlik inşa sürecinin kamusal alandan bağımsız ele alınma-yacağını dile getiriyorlar ve bu inşa sürecinin tarihsel uğrak noktalarını açımlayarak kimlik inşası sürecinin, aynı zaman-da, sınıfsal kimlik siyasetinin bir parçası olduğu iddia ederek bu iddialarını Laclau ve Mouffe üzerinden temellendirmeye çalışıyorlar. Kutlu Tuncel özdeşlik ve aynılık kategorileri üzerinden ele aldığı kimlik sorununun metafizik temellerini Monadolojik ilişkilene tarzları üzerinden kurmaya çalışıyor ve kimlik sorununun, özdeşlik ile ilişkisi bakımından, Monadolojiyle akraba olduğunu savunuyor.

Kimlik tartışmalarında en önemli sorunlardan biri tanıma sorunudur. Bu sorun, salt kendi başına, bir başka sorunla, kimlik hakları sorunuyla doğrudan ilintilidir. Kimlik hakları ise, kişi, birey ve yurttaş hakları bağlamında, evrensel insan

3 Bu konudaki ayrıntılı tartışmalar için bakınız: Taylor, C. (2005). *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası*, Haz. Amy Gutmann, YKY: İstanbul.

hakları ve bu hakları hayata geçiren özerklik tartışmalarını da gündeme getirir. Zeynep Savaşçın, yurttaşlık hakları ve insan hakları arasındaki tartışmayı liberal ve cemaatçi teoriler üzerinden ele alarak Benhabib ve Taylor arasındaki tartışmayı çokkültürcülük tartışmaları üzerinden inceliyor ve bu tartışmayı Lefort ve Gauchet arasındaki bir başka tartışma ile ilişkilendirerek kimlik hakları ve özerklik arasındaki gerilimli ilişkiyi inceliyor.

Kimlik hakları ve özerklik arasındaki tartışma özdeşlik ve ayrışma kategorilerinden bağımsız düşünülemez. Özdeşlik ve ayrışmanın hem tekil hem de tümel belirleyicileriye birey ve gruptur. Murat Bayram, birey ve grubun kendiliklerinde özsel/belirleyici/tanımlayıcı temelleri olup olmadığı tartışmasına, bir başka deyişle, bireyin ve grubun bir ontolojik zemini olup olmadığı tartışmasına girmeden, kimlik sorununun politik alanla ilişkisi üzerine yoğunlaşıyor ve özdeşlik ve ayrışmanın politik arzunun bir tezahürü olduğunu iddia ediyor.

Politik arzunun bir tezahürü olarak ortaya çıkan özdeşlik ve ayrışma özne sorununu politik tartışmanın ve siyasetin merkezine yerleştirir. Bu tartışma bağlamında, kimliklerin birer potansiyel örgütlü yapılanmalar olarak politik rasyonalitenin yeni özneleri konumuna indirgenmiş entiteler olduklarını dile getiren Aziz Ardıç kimlik temelli politikaları şekillendiren politik rasyonaliteyi söylem üzerinden eleştirel bir incelemeye tabi tutuyor. Aynı güzergahı takip eden Rabia Çepik bilgi, söylem ve iktidar ilişkilerinin özne hakkında konuşmanın bir yolu haline getirildiğini iddia ediyor ve iktidar ilişkilerinin yaşamın her yanına yayılmış dilsel ve söylemsel tahakkümüne karşı direniş imkanının olanağını inceliyor. İktidar ilişkilerini tahakküm ilişkileri bağlamında ele alan Umut Kesikkulak, tahakküm ilişkilerini ezen-ezilen arasındaki ilişkiye indirgeyerek ezenlerin meşruiyet zemini-

ni sorguluyor. Bu bağlamda, Kesikkulak ezenler tarafından üretilen imgelerin ezilenler tarafından benimsenmesinin hayatılığı ve imgenin değişme ihtimalinin önlenemezliğinin ezenlerin paranoyasına, imgenin nihai olarak performe edilmesinin imkansızlığının da ezilenlerin anksiyetesine yol açtığını iddia ediyor.

Kimlik, aynı zamanda, kültürel hakların beyanını ve bu hakların pratik uygulamalarını da kapsar. Bu bağlamda, bu hakların icrası onların korunmasını da zorunlu kılar. Evrensel insan hakları düşüncesinin temeli de bu noktadır. Ne var ki, bu durum her kültürel pratiğin zorunlu olarak evrensel insan hakları kapsamına alınmasını gerektirmez. Örneğin, yerel bir kültürel uygulama evrensel insan hakları düşüncesi ile çatıştığında hangisinin tercih edileceği önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar. İtir Güneş, bu soruna kültürel pratikler evrensel insan haklarıyla çatıştığında kültürel pratiklere içkin uygulamaların reddedilmesi gerektiğini ileri sürüyor. Güneş, bu iddiasını kadın sünneti pratiği üzerinden ele alıyor, bu pratiğin tutarlı ve akılcı gerekçelere dayanmadığını ve hatta bu pratiği uygulayan yerel kültürün ahlaki ve kültürel standartlarına uymadığını Gadamerci hermeneutik yöntemle kavramsallaştırarak yeni bir alternatif yaklaşım öneriyor.

Yavuz Selim Alkan yukarıda farklı bağlamlarda ele alınan kimlik tartışmalarını liberal gelenek içindeki başka bir tartışma ile ilişkilendiriyor. Alkan siyasal liberalizmin teorik ve normatif varsayımlarına yönelik feminist eleştirileri anti-mükemmeliyetçilik ve özel-kamusal alan ayrımlarına odaklanarak incelemiş ve bu ayrımların birey özgürlüğü için önemli garantiler sunan idealler olduğunu ileri sürmüştür. Alkan, ontolojik bir temel üzerine inşa edilen gerçek cinsiyet eşitliğinin ne olursa olsun/her şeye kabul yaklaşımına tereddütle yaklaşmayı gerektirdiğini ileri sürerek ilişkisel tarafsızlık,

minimal demokratik ahlak gibi normatif yaklaşımları benimsemenin daha değerli bir alternatif olduğunu savunuyor.

Kimlik sorunu üzerine birbirinden değerli akademik tartışmalar içeren bu kitabın hem genel okuyucuya hem öğrencilere hem de ilgili sorun üzerine çalışmalar yapan akademisyenlere katkı sağlayacağına inanıyorum. Bu değerli çalışmaya katkılarından ötürü tüm yazarlara teşekkürü borç bilirim.

